

Nr 129.

Av herr **Hamrin m. fl.**, om vissa åtgärder till ytterligare minskning av de arbetslösas antal.

Trots konjunkturförbättringen och arbetslöshetens nedgång torde frågan om åtgärder till ytterligare minskning av de arbetslösas antal tillhöra vårt lands för närvarande viktigaste spörsmål av ekonomisk-politisk natur. Tydligt är emellertid, att problemet ej är detsamma som för ett par år sedan. Då fanns inom nästan alla områden av näringslivet en betydande reserv av oanvänd arbetskraft. En viss utvidgning av den offentliga verksamheten utöver normal omfattning och allmänna bidrag till ökning av exempelvis den privata reparations- och byggnadsverksamheten kunde då förväntas utöva ett gynnsamt inflytande på sysselsättningen. Någon därav framkallad väsentlig minskning av den helt privata produktionen behövde ej befaras. Efter de sista årens konjunkturuppsving är läget annorlunda. På åtskilliga håll gör sig brist på arbetskraft gällande, särskilt i fråga om kvalificerad sådan. Inom ytterligare ett antal områden har de arbetslösas antal avtagit till proportioner som under 1920-talet — ehuru i och för sig höga — betraktades som normala. Det finns goda grunder för antagandet att den allttjämt kvarstående arbetslösheten till största delen är av annan karaktär än den väsentligen av allmän ekonomisk depression framkallade arbetslöshet, som tilldrog sig huvuduppmärksamheten för ett par år sedan.

För det första torde en icke ringe del av de för närvarande arbetslösa utgöras av *icke fullgod arbetskraft*, behäftad med defekter av fysisk, psykisk eller moralisk art. Det är i själva verket troligt, att en del som arbetslösa betecknade snarast äro i det närmaste arbetsoförmögna eller asociala individer. Dessutom finnas i landet en hel del

k. »*arbetslöshetsöar*», d. v. s. orter eller områden, där ett företags äggande eller en dominerande närings betryck skapat en exceptionell situation med ett betydande antal arbetslösa. Även om de representera fullgod arbetskraft ha de ej möjligheter att utan överflyttning till andra orter eller områden erhålla arbete. För det tredje utgöras de på en viss tidpunkt arbetslösa till stor del av människor, som slutat på en arbetsplats och först efter en eller annan vecka eller månad lyckas erhålla nytt arbete. En viss mängd av sådan *rubbningsarbetslöshet*, vilken beror på de ständigt skeende förändringarna inom närings-

livet, är utmärkande även för den goda konjunkturen. Självklart synes vara, att arbetslöshet av denna karaktär icke i egentlig mening utgör något överskott av arbetskraft. Den vittnar endast om att det i praktiken är ogörligt att erhålla en ögonblicklig lokal och kvalitativ anpassning mellan å ena sidan utbudet av arbetskraft och å andra sidan det växlande behovet av sådan. Att denna rubbningsarbetslöshet utgör en icke oväsentlig del av de under sista halvåret rapporterade hjälpsökande arbetslösa torde framgå därav, att bland de den sista juli anmälda ej mindre än 22 procent försvunno ur registret till den sista oktober.

I vad mån utom arbetslöshet av dessa tre slag — som understundom, låt vara något oegentligt, med ett gemensamt namn kallas »permanent» även en kvarstående *av lågkonjunktur framkallad arbetslöshet* alltjämt finnes, torde vara svårt att bedöma. Men det förefaller sannolikt att i varje fall den långt övervägande delen av nuvarande arbetslöshet ej kan betecknas på detta sätt. Frånräknas de på grund av speciella kriser, t. ex. inom stenindustrien, alltjämt arbetslösa samt dessutom ett uppskattat antal för under normala konjunkturen tillfälligt arbetslösa (rubbningsarbetslöshet), återstår visserligen ännu ett betydande antal. Men av detta torde, som redan påpekats, en del representera icke fullgod arbetskraft. — Vad den sedan sommaren 1935 inträffade ökningen av arbetslösheten beträffar, så torde den utgöra en av *säsongväxlingarna* regelbundet framkallad tillväxt och är alltså även den av annan natur än den speciella depressionsarbetslösheten. Denna senare torde för närvarande kunna uppskattas till högst ett eller annat tiotusental personer, medan den under budgetåret 1933/1934 torde ha överstigit 100,000. Hur osäkra sådana uppskattningar än äro, lämna de i alla fall en viss ledning för ett bedömande av konjunkturuppsvingets inverkan på arbetslösheten.

Klart torde vara att i detta läge arbetslöshetspolitiken ej utan vidare kan fortsätta på samma sätt som under senare år. Stora offentliga arbeten eller anslag till påskyndande av privata kapitalinvesteringar kunna under nuvarande förhållanden ej betraktas som en av arbetslöshetsläget motiverad politik. De kunna nämligen befaras ytterligare skärpa den brist på arbetskraft, som förekommer på vissa områden, t. ex. inom verkstadsindustrien och inom byggnadsverksamheten. Härav skulle bland annat följa dels en minskning av den på privat initiativ igångsatta verksamheten, dels — vilket redan i vissa fall kunnat iakttagas — en ökad import av varor, som svenska företag ej kunna leverera med tillräckligt kort leveranstid. Det är alltså fara värt att en forcering av den offentliga verksamheten och statsbidrag som stimulera den privata verksamheten skulle förhindra en eljest möjlig uppsugning av de arbetslösa i det fria näringslivet och hålla nere dettas produktion. Härtill kommer att om en ny depression skulle inträda om några år

det torde visa sig önskvärt att då företaga en ökning av den offentliga verksamheten. I sådant syfte böra givetvis planer i tid uppgöras på sådan verksamhet inom lämpliga områden, men detta försvåras eller omöjliggöres om de önskvärda arbetstillfällena redan nu »utnyttjas».

Såväl av hänsyn till nuvarande arbetslöshets karaktär som i betraktande av anspråken på en offentlig konjunkturutjämningspolitik på lång sikt bör tydligen den svenska arbetslöshetspolitikens tyngdpunkt för närvarande icke läggas till statliga initiativ, som medföra betydande kapitalinvesteringar, och som till stor del förläggas till områden där verkligt »överskott» på arbetskraft ej finnes. I stället kräves en rad mera speciella åtgärder, som smidigt anpassas efter den kvarstående arbetslöshetens art.

Första förutsättningen för att en dylik politik skall vara möjlig, är att tillräcklig kunskap finnes rörande just den nuvarande arbetslöshetens art, d. v. s. *arbetslöshetsklientelets sammansättning*. En undersökning härav har nyligen utförts av arbetslöshetskommissionen. Ehuru denna, som av den preliminära redogörelsen framgår, ger en rad synnerligen värdefulla upplysningar, synes det redan nu klart, att undersökningen på åtskilliga punkter bör fullföljas och fördjupas, med användande jämväl av andra metoder än de som varit möjliga vid bearbetningen av det föreliggande stora materialet. En av de viktigaste saker som måste belysas är den ovan beträffande omfattningen inom arbetslöshetsklientelet av den icke fullgoda arbetskraften. Att endast cirka 9 procent av de den 31 juli 1935 hjälpsökande äro behäftade med lyte eller sjukdom berättigar ingalunda till den slutsats, som bland annat statsministern dragit, att återstående 91 procent representera fullgod arbetskraft. Arbetslöshetskommittéerna, från vilka uppgifterna om arbetskraftens kvalitet härstammar, torde av flera skäl ha varit synnerligen återhållsamma när det gällt att uppgiva en del av de arbetslösa såsom icke fullgod arbetskraft. Vid 1927 års av socialstyrelsen för arbetslöshetsutredningen utförda undersökning befanns den »dåliga» och »nästan oanvändbara» arbetskraften utgöra 37 procent i storstäderna, 20 procent i mindre städerna, 16 procent på södra och mellersta Sveriges landsbygd och 10 procent på Bergslagens landsbygd. Även om i det då använda primärmaterialet en del personer förekommo, som för närvarande ej inräknas bland de arbetslösa, torde detta ej kunna förklara den stora skillnaden gentemot arbetslöshetskommissionens siffra. Tvärtom torde man ha anledning antaga, att åtskilliga personer utan lyte eller sjukdom av andra skäl utgöra en ej fullgod arbetskraft. Måhända representera även för närvarande en del av de anmälda arbetslösa arbetskraft av sådan art, att de borde omhändertagas snarare av fattigvården än av arbetslöshetsorganen. För denna uppfattning talar bland annat den omständigheten, att ej mindre än hälften av de arbets-

lösa varit utan sysselsättning oavbrutet sedan 1 januari 1933. I den mån erfarenheterna från de intensiva engelska arbetslöshetsundersökningarna kunna tillämpas på svenska förhållanden pekar denna höga procentsats av »permanent» arbetslösa på att en betydande del av dem utgöras av ej fullgod arbetskraft.

Rörande denna fråga tarvas tydligen en fortsatt intensiv individuell undersökning, sannolikt begränsad till en del av arbetslöshetsklientelet. Även i andra hänseenden torde det vara lämpligt att bearbetningen fullföljes på ett sådant sätt att man erhåller tillräckliga kunskaper för en differentierad behandling av de arbetslösa. Som ett önskemål framstår det, att de arbetslösa alltefter det slag av arbetslöshet de representera behandlas olika — såväl av arbetsförmedlingen som av hjälpverksamheten — och givetvis var och en på det efter hans förhållanden mest lämpade sättet. Uppenbart synes exempelvis vara, att den statliga hjälpverksamheten ej bör ordnas så, att kommunerna frestas att till arbetslöshetskommittén hänvisa folk, vilka såsom alkoholister, kriminella och andra asociala element borde omhändertagas av andra organ, då de eljest kunna vålla stora svårigheter vid den för arbetslösa i egentlig mening avsedda hjälpverksamheten.

Såsom inledningsvis påpekades finnas för närvarande i vårt land här och där »arbetslöshetsöar», där sysselsättningen av speciella skäl abnormt nedpressats. Från intet håll bestrides att en av huvudsvårigheterna för vinnande av en mera fullständig sysselsättning av arbetskraften just ligger i detta förhållande. Utsikter synas nämligen i många fall saknas för en betydande ökning av sysselsättningen inom ifrågavarande områden. Å andra sidan äro möjligheterna för de arbetslösa att utan hjälp överflytta till andra områden, där arbetsmöjligheterna äro bättre, syneligen begränsade. Att genom offentliga åtgärder *underlätta en sådan överflyttning till andra trakter* framstår för närvarande som en av de viktigaste uppgifterna för den svenska arbetslöshetspolitiken. Just under de relativt goda tiderna, då arbetslösheten på många håll är obetydlig, finnas förutsättningar för en sådan överflyttning av arbetskraft av betydande omfattning. Det vore ett misstag att tro, att arbetslösheten — åtminstone för den fullgoda arbetskraftens vidkommande — först måste helt försvinna inom *ett* område, innan det kan vara berättigat att sörja för inflyttning dit av arbetskraft från annat håll. Som redan påpekats, har man alltid, även under goda konjunkturer, att räkna med en viss rubbningsarbetslöshet, som icke utgör bevis på något egentligt överskott av arbetskraft. Därför visar förekomsten av en viss kvarstående arbetslöshet ingalunda att det är omöjligt för nytillkommande arbetskraft att finna arbete utan att därigenom arbetslöshetens storlek ökas inom området i fråga.

Problemet att sörja för ökad lokal rörlighet hos arbetskraften har

redan i ett par hänseenden blivit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och åtgärder. Saken har exempelvis uppmärksamrats i bestämmelserna rörande de erkända arbetslöshetskassorna och den statsunderstödda hjälpverksamheten, och vid bestämmandet av reservarbetenas lokala fördelning har arbetslöshetskommissionen tagit viss hänsyn härtill. I vissa fall ha arbetare från ogynnsamt ställda områden, t. ex. Norrlands gruvdistrikt, beretts arbete inom andra delar av landet och därigenom kunnat vänja sig vid nya arbets- och levnadsförhållanden, vilket underlättat deras anbringande därstädes inom det fria näringslivet. Dessutom ha yrkesutbildningskurser för ynglingar från områden med stor arbetslöshet hjälpt till att skapa möjligheter för dessa att vinna anställning på annat håll. Till arbetsförmedlingens förfogande har ävenledes ställts ett statsanslag att användas till bidrag till täckande av kostnaderna för överflyttning från en ort till en annan.

Dessa åtgärder synas emellertid otillräckliga. De band med vilka individen bindes vid en ort äro starka. De utgöras ej blott av vana och tradition utan av många andra omständigheter, ej sällan t. ex. äganderätt till bostad. En bortflyttning till annan ort skulle i åtskilliga sådana fall betyda förlusten av hela det hopsparade kapitalet. Möjligheterna för det allmänna att genom ekonomiskt bistånd avhjälpa eller minska sådana förluster torde böra undersökas, liksom även lämpligheten av överflyttningsbidrag icke blott till den arbetssökande utan även till hans familj. En utvidgning av kursverksamheten för yngre arbetskraft synes även böra övervägas. Möjligen kan utbildningen utsträckas till att omfatta även något äldre arbetskraft, vars tidigare yrkesutbildning inriktats på ett område, där sysselsättningsmöjligheterna för närvarande äro dåliga. En sådan »omskolning» av arbetskraft har i vissa fall i utlandet givit goda resultat.

Överhuvudtaget är det angeläget att uppmärksamhet ägnas alla åtgärder, som öka arbetskraftens lokala rörlighet. Den pågående utbyggnaden av arbetsförmedlingen torde i detta hänseende komma att utöva gynnsamma verkningar, även om dess möjligheter äro begränsade. Viktigt är att statens sociala hjälpverksamhet i den mån det är möjligt ej lägges så tillrätta, att kommunerna frestas att lägga hinder i vägen för arbetskraftens rörlighet och hemfalla åt olika slag av s. k. kommunprotektionism. Kommunernas och arbetarorganisationernas tendens att försvåra överflyttningen från en ort till en annan och att hindra utförande av arbete utanför hemortskommunen torde ävenledes böra ägnas uppmärksamhet. Hithörande frågor ha genom arbetslöshetsutredningens principundersökningar erhållit en så djupgående förberedande behandling att det synes vara möjligt att nu skrida till praktiska åtgärder efter en skyndsam kompletterande undersökning med direkt praktisk inriktning och under hänsynstagande till det nuvarande läget.

Vi föreslå alltså,

1. att undersökningen av arbetslöshetsklienteletets sammansättning fortsättes och på vissa punkter fördjupas på ett sådant sätt, att upplysning vinnes om den nuvarande arbetslöshetens karaktär, varmed en säker grund kan läggas för den erforderliga anpassningen av arbetslöshetspolitiken efter det ändrade konjunkturläget,

2. att på grundval av arbetslöshetsutredningens principundersökning frågan om praktiska reformer till ökning av arbetskraftens lokala rörlighet upptages till behandling, varvid särskilt beaktande ägnas dels möjligheterna av ökade statliga bidrag till täckande av de med överflyttningen från en ort till en annan förenade kostnaderna och dels en utbyggnad av den kursverksamhet, som syftar till yrkesutbildning för unga arbetare och »omskolning» av något äldre arbetare inom de av arbetslöshet på ett mera långvarigt sätt drabbade områdena.

Stockholm den 22 januari 1936.

Felix Hamrin. Elof B. Andersson. B. v. Stockenström.

J. Bergman. D. Hansén.
